

Buýsançly gala

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Buýsançly gala BUÝSANÇ

Türkmeniň uly ýazyjysy Ata Gowşudowyň "Perman" romanynyň bir bölümini "Buýsançly gala" diýip atlandyrmagy ýöne ýere dälidir. Türkmeniň geçişini, şol bir wagtyň özünde Gökdepe galasynyň taryhyny gowy öwrenen meşhur ýazyjymyz galanyň näme üçin buýsançlydygyny gowy bilýär. Sebäbi, A.Gowşudowyň ýaşan döwründe, ýagny 1930-40-njy ýyllarda bu pajygaly waka gatnaşan adamlar hem bar eken. Eýsem, türkmeniň geçişiniň ýitip gitmezliginiň aladasyny etjek, bu uruş barada ajaýyp roman ýazjak Ata aga şol uruşa gatnaşan adamlar bilen söhbetdeş bolandyr we bu hakda giň düşünje alandyr.

• **Bu buýsanç nireden gelip çykýar?**

Dünýä belli serkerdeleriň biri Napoleon Bonapart 1812-nji ýylda Orsyýediň üstüne goşun çekip gelende, Orsýet örän güýçli goşuny ýeňipdi. Munuň özi Orsyýediň goşunynyň örän güýçli,

şöhratly goşunlaryň biridigini görkezýär. Emma 1879-njy ýylyň 28-nji awgustynda ir bilen Gökdepä gelen general Lomakiniň ýolbaşçylygyndaky Birinji Ahal-teke ekspedisiýasy bolsa, türkmenler bilen bolan söweşde şowsuzlyga uçrady. Bu şowsuzlyk tutuş Orsyýediniň ýaragynyň we harby şöhratynyň pese gaçmagyna getirdi. Ikinji Ahal-teke ekspedisiýasyna ýolbaşçylyk eden generallaryň biri A.N.Kuropatkin şol şowsuzlyk barada şeýle ýazypdyr:

"1879-njy ýylda şowsuzlyga uçramagymyz Aziýada biziň ýagdaýymyza agyr täsir etdi we biziň ýeňilmezdigimi baradaky abraýymyzy gaçyrdy, biz şol abraýyň kömegi bilen az sanlyja goşun bilen ummasyz köp duşmanyň önünde durup bilýärdik... Biz parahatçylykly gepleşikler bilen ýa-da ol ýa beýleki giňligi garşylyksyz eýelänimiz bilen hiç wagt öz abraýymyzy gaýtaryp alyp biljek däldik..."

Bu sözler ors generalynyň boýun almasy. Ýeňilmez hasaplanylýan goşuny ýeňip, olary şeýle agyr ýagdaýa düşüren bolsa, biziň öz ýurduna wepaly ata-babalarymyzdy.

Şu ýerde orslaryň güýji barada hem durup geçmek gerek. Türkmenistanyň Halk ýazyjysy, Gökdepäni öwreniji Nargylyç Hojageldiýewiň "Gökdepe galasy" atly kitabynda şeýle sanlar getirilýär:

"Ekspedisiýanyň (Birinji Ahal-teke ekspedisiýasynyň -0.A.) önünde Gökdepäni we Maryny eýelemek wezipesi goýulýar. Ekspedisiýanyň ygtyýaryna 16-15 batalýon (her biri 450 adamdan – 7.310 adam), 18 ýüzlük, 2 atly eskadron (2.900 adam) we 34 top (400 adam) berilýär. Şonda güýçden hereket edýän goşuna 4.000 pyýada, 2.000 atly goşun, 16 top alynýar. Beýleki goşunlar bolsa hereket edýän goşunlar bilen olaryň bazasyna birleşdirmek üçin peýdalanylýar. Ekspedisiýanyň hajatlady üçin 6 aýa 1.872.540 manat bölünip berlipdir".

Ýene-de general Kuropatkiniň ýazgysynyň dowamyna ýüzleneliň. Ol:

"...Ahal tekelerini aýgytly ýeňmek zerurdy..."

diýip ýazypdyr. Birinji Ahal-teke ekspedisiýasynda orslaryň ýeňilmegi Ikinji Ahal-teke ekspedisiýasynyň serkerdesi hilegär hem şöhratparaz M.D.Skobeleviň tekelere örä zabunlyk bilen

daramagyna tutaryk bolupdyr. Skobelew eli ýaragsyz adamlaryň üstüne güýçli ýaraglar bilen gelip özüne abraý gazanmak isläpdir. Onuň harby güýji barada "Gökdepe galasy" atly kitapda şeýle diýilýär:

"Gökdepe galasynyň gabalmagy hem zabt edilip alynmagy Skobelewiň wagşyýana zalymlygynyň şeksiz subutnamasy bolup durýar. Gökdepäni zabt edip almak üçin Skobelew 45 rotany, 11 ýüzlügi hem eskadrony, 11 raketa stanogyny, 76 topy, 5 müňe golaý tüpeňi, 150 put därini, 1 million 140 müň oky, 30 müňe golaý dürli görnüşdäki top oklaryny, granatlary jemleýär".

Bu agzalan sanlar giden ot. Şeýle uly oduň garşysynda atalarymyz öz iň gowy ýaraglary bolan hyrlydyr gylyç bilen, bu ýaraglary bolmadyklar bsa syrygyň ujuna daňlan gyrkylyk we şuňa meňzeş ýaraglar bilen söweşipdirler. Skobelew 1880-nji ýylyň iýul aýlarynyň başlaryna Gökdepä gelipdir. Emma şeýle güýçli ýaraglary bilenem 1881-nji ýylyň 12-nji ýanwaryna çenli alyp bilmändir. Bu bolsa güýçleri deň bolmadyk söweşinde atalarymyzyň neneňsi uly gahrymançylyk görkezendigini subut edýär. Şonuň üçinem bu urşa gatnaşanlaryň hemmesi sözüň doly manasyndaky hakyky watançylardy, gahrymanlardy.

Şeýle uly oduň oňünde ýaragsyz ýagdaýlarynda-da dyz epmän, ýan bermän söweşen gerçekler öz mähriban ýurtlaryby depeletmezlik üçin, Watanyň özbaşdaklygyny gidermezlik üçin, keseki ýurda tabyn bolmazlyk üçin, öz ýurdunuň ykbalyny özleriniň çözmegi üçin, Watanyň mertebesini has-da beýgeltmek üçin şirin janlaryny orta goýupdylar. Patyşa goşunlary türkmenleriň öz ýurtlaryny şeýle uly gahrymançylyk bilen goraýyşlaryna haýran galypdyrlar. Ahyry galany zabt edip alyp bilmejeklerine gözleri ýeten duşmanlar galanyň gündogar ganatyna tarap ýerasty garym gazyp, onuň diwarynyň aşagyna 72 put däre goýup, ýaryp gidipdirler. Şondan soňky gyrlyşyk bolsa diýip-aýdardan örän çökder bolupdyr.

Bu urşuň has pajygaly bolmagyna, ilkinji nobatda, patyşa generallarynyň türkmenleri adam hasabynda görmändikleri bolupdyr. Sebäbi uruşdan başga zady bilmeýän, uruş tapsa parahatçylyk islemeýän, zalym, hilegär Skobelewiň heniz Türkmenistana gelmänkä tekeleri gymak baradaky eden arzuwynyň

Gökdepede doly amala aşandygyny Ikinji Ahal-teke ekspedisiýasynyň ştabynyň ýolbaşçysy general Grodekow ýazypdyr.

Her bir zadyň öz wagty, öz möwriti bolar eken. Döwürler dönüp, zamanalar öwrülip... ýurt Garaşsyzlygy gazanyldy. Garaşsyzlyk zamanasynda Gökdepe urşunyň düýp manysyna baha berildi. Bu uruşa Watançylyk urşy, şol pajyga gatnaşan Gerçeklere bolsa Gahryman diýen belent at berildi. Bu bolsa watan şhitleriniň hatyrasynyň neneňsi belent tutulýandygyna şaýatlyk edýär.

Orazdurdy ATAHANOW.

edebiyatwesungat Taryhy makalalar